

การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติ
 ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง
 THE DEVELOPMENT OF ARBOREAL TOURISM PATTERN FOR
 KHONG LAMSIN WATERSHED FOREST SRINAKARIN DISTRICT
 PHATTHALUNG PROVINCE

ปิยะณัฐณ์ สายสวัสดิ์¹ รศ.ดร.ณัฐพงศ์ จิตกรนิรัตน์² และ รศ.ดร.พรพันธุ์ คุณาศัย³

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา, มหาวิทยาลัยทักษิณ

^{2,3} อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา, มหาวิทยาลัยทักษิณ

*ผู้รับผิดชอบบทความ : piyanut.saisawat@gmail.com

Piyanut Saisawat^{*1} Assoc.Prof.Dr.Natthapong Chitniratna²

and Assoc.Prof.Dr.Pornpan Khemakunasai³

¹ Student-Doctor of Philosophy Program in Cultural Studies, Thaksin University

^{2,3} Lecturer-Doctor of Philosophy Program in Cultural Studies, Thaksin University

*Corresponding author: piyanut.saisawat@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) กลุ่มเป้าหมายวิจัย ประกอบด้วย ชาวบ้านทั่วไปในชุมชน ชาวบ้านเจ้าของพื้นที่ในเส้นทางป่ารุกขชาติ ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้านหาของป่า ตัวแทนส่วนราชการ ตัวแทนภาคเอกชน สื่อมวลชน และนักท่องเที่ยว

ผลวิจัยพบว่า 1) แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ประกอบด้วย บริบทและศักยภาพของชุมชนบ้านโตน ศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ การบูรณาการเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์และชุมชนบ้านโตน 2) มุมมองและความรู้ความ

Received: 1 February 2022

Revised: 18 May 2022

Accepted: 20 May 2022

Online publication date: 26 June 2022

เข้าใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ และการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์

ทั้งนี้ผลวิจัยชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาโดยใช้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติตามองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยอนุรักษ์หรือรองรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของป่าต้นน้ำแห่งนี้ได้ แต่ต้องเร่งส่งเสริมการรับรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติ ทั้งกระบวนการและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และภาครัฐในพื้นที่ต้องส่งเสริมให้คนในชุมชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญ และมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้วย

คำสำคัญ : รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติ / ศักยภาพทางการท่องเที่ยว

Abstract

The objective of this research was to study the approaches for the development of the arboreal tourism model of Khlong Lamsin upstream forest, Srinakarin District, Phatthalung Province by using qualitative research methodology and Participative Action Research (PAR). The research target groups are general villagers in the community, villagers who own the area in the arboretum route, village scholars, villagers looking for forest products, government agencies, Private sector representatives, media and tourists

The results showed that 1) Guidelines for the development of arboreal tourism model of Khlong Lamsin watershed forest Srinakarin District Phatthalung Province consists of the context and potential of the Ban Ton community, tourism potential of Khlong Lamsin upstream forest area Integration for arboreal, tourism management of Khlong Lamsin watershed forest and Ban Ton community, 2) perspectives, knowledge and understanding of tourists towards arboreal tourism of Khlong Lamsin watershed forest, the last one is public relations information about Khlong Lamsin upstream forest attractions.

The results of the study found that this concept of development using this arboretum tourism model is an important tool to help conserve or halt the ongoing changes to the natural resources and environment of this watershed

forest but need to promote awareness and understanding of people in the community about arboreal tourism both the process and the consequences that will occur. The government in the area must encourage people in the community, entrepreneurs and tourists realize the importance and is eager to take part in the management as well.

Keywords: Arboreal Tourism / Tourism Potential

บทนำ

ป่าไม้มีความสำคัญกับสังคมไทยมาเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบททั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ที่ชาวบ้านล้วนต้องอาศัยพึ่งพาป่าไม้เพื่อปัจจัย 4 และการอาศัยผลผลิตจากป่าเป็นรายได้เสริมนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม อีกทั้งป่ายังเป็นแหล่งที่มาของความเชื่อ ประเพณี ที่เป็นรากฐานความสัมพันธ์ของชุมชน ป่าไม้จึงมีความสัมพันธ์กับความอยู่รอดของชุมชนมาเนิ่นนานและไม่สามารถแยกจากกันได้ แต่ถึงแม้ว่ารัฐบาล ชุมชน ท้องถิ่น รวมถึงกลุ่มคนพื้นเมือง ต่างมีความพยายามที่จะร่วมกันดูแลรักษาและหยุดยั้งการทำลายป่ามาเป็นเวลานานแล้วก็ตาม แต่พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยก็ยังถูกทำลายลงอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ทั้งนี้สาเหตุอาจเกิดจากข้อจำกัดทางด้านนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติรวมถึงการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งไม่เอื้อต่อสภาพความเป็นจริงและไม่ทันสมัยต่อสถานการณ์และยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้กลายเป็นช่องว่างที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์จนผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน และทรัพยากรป่าไม้ อย่างที่มีจะปรากฏเป็นข่าวสารอยู่ในปัจจุบันนี้ (สมหญิง สุนทรวงษ์, 2557)

การที่พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยถูกทำลายลงอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ดังกล่าวข้างต้นนั้น ได้ทำให้เกิดกระแสตื่นตัวและเติบโตในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น โดยพบว่า “การท่องเที่ยว” ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันทรัพยากรธรรมชาติของประเทศในหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ “Eco-Tourism” รูปแบบหนึ่ง ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้บัญญัติความหมายของการท่องเที่ยวประเภทดังกล่าวไว้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อยืนยันให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน” เป็น

รูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่นานาชาติให้ความสำคัญ เพื่อการมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ มีการจัดการรักษาสีเขียวแวดล้อม และให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว อย่างจริงจังต่อเนื่อง ถูกต้อง ถูกเวลา ถูกวิธี และนำไปสู่การผสมผสานรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีการจัดการโดยชุมชนเจ้าของพื้นที่ ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจ และกำลังได้รับการตอบรับจากทั้งระดับนโยบาย และความนิยมของนักท่องเที่ยวเองในยุคปัจจุบัน (จรัสพิมพ์ จงสถิตเสถียร, 2553; นิศา ชัชกุล, 2555; และบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ เป็นป่าต้นน้ำที่ตั้งอยู่บนเทือกเขาบรรทัด จังหวัดพัทลุง เขตติดต่อระหว่างจังหวัดพัทลุงและจังหวัดตรัง ที่นอกจากจะเป็นแหล่งรวมพืชพรรณไม้และสัตว์ป่าแล้วยังเป็นต้นน้ำสายสำคัญมากมายที่ไหลสู่พื้นที่ราบทั้งสองฝั่ง ปัจจุบันพื้นที่ป่าเทือกเขาบรรทัดกว่าเจ็ดแสนไร่ ได้รับการจัดตั้งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ สตูล สงขลา ตรัง และ จังหวัดพัทลุง กำกับดูแลรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ และส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ ชุมชนบ้านโดนแพรทอง เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความชุ่มชื้นสูงบนเทือกเขาบรรทัดนี้ มีป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์เป็นต้นน้ำของแม่น้ำลำธารหลายสาย ที่สำคัญคือ น้ำตกโดนแพรทอง เป็นสายน้ำที่มีความสำคัญแก่ชาวจังหวัดพัทลุง เนื่องจากความสมบูรณ์ของธรรมชาติดังกล่าวจึงได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในชื่อ “น้ำตกโดนแพรทอง” อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ สายน้ำที่เคยใสสะอาดบริสุทธิ์มีความเป็นธรรมชาติ อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำหลายชนิดของน้ำตกโดนแพรทองแห่งนี้ในปัจจุบันได้กลายกลายเป็นสถานที่รองรับขยะและสิ่งปฏิกูลจากการกระทำของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมธรรมชาติ ซึ่งจะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในที่สุด หากไม่ได้รับการป้องกันแก้ไขอย่างเหมาะสม (ชิต คงคำ, 2545)

ด้วยความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกชาติป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ในครั้งนี้ขึ้น เพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกชาติของพื้นที่ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์แห่งนี้ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีศักยภาพ และมีความปลอดภัย สร้างประโยชน์ให้กับชุมชนเจ้าของพื้นที่ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่สืบไปได้อย่างแท้จริง ผลการศึกษาในครั้งนี้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญที่สะท้อนสภาพปัญหา วิถีแก้ไขปัญหา ที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผน การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ ตลอดจนไปถึงการกำหนดยุทธวิธี (Strategies) และกลวิธี (Tactics) ในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม นอกจากนี้

ผลการศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์ยิ่งในการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงรุกของชาติของจังหวัดพัทลุง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการค้นหาแนวทางการสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงรุกของชาติให้เหมาะสมกับบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังพัฒนาและเติบโตในสังคมไทยในปัจจุบัน เพื่อสืบสานการท่องเที่ยวของจังหวัดพัทลุงอย่างยั่งยืนต่อไป

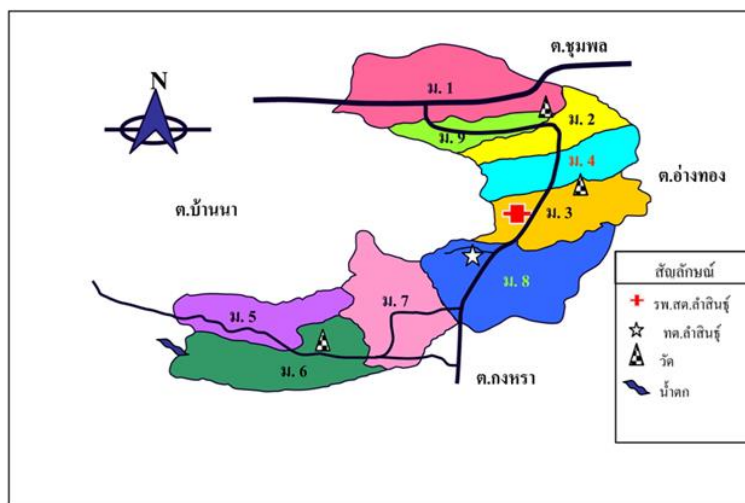
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกของชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ อำเภอสرينครินทร์ จังหวัดพัทลุง

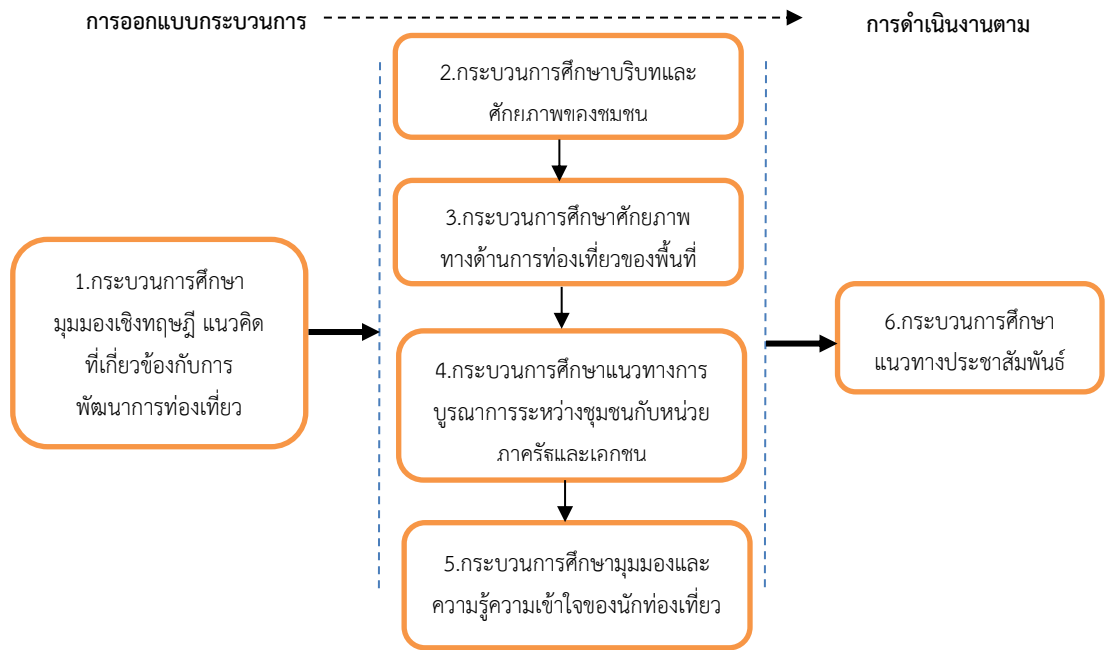
วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) เพื่อเพิ่มเติมองค์ความรู้บางส่วนให้มีความสมบูรณ์ชัดเจนมากขึ้น โดยกำหนดพื้นที่ศึกษาและรวบรวมข้อมูล คือ ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ ชุมชนหมู่บ้านโดนแพรทอง หมู่ที่ 6 ตำบลลำสินธุ์ อำเภอสรินครินทร์ จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นพื้นที่บนเทือกเขาบรรทัดเขตติดต่อระหว่างจังหวัดพัทลุง ตรัง และ สตูล มีจุดท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ น้ำตกโดนแพรทอง สายน้ำที่สำคัญสำหรับวิถีชีวิตของชาวจังหวัดพัทลุง มีต้นน้ำอยู่ที่บ้านโดน ตำบลลำสินธุ์ อำเภอสรินครินทร์ จังหวัดพัทลุง (ภาพประกอบที่ 1) วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วยกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกของชาติ 6 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการศึกษามุมมองเชิงทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว กระบวนการศึกษาบริบทและศักยภาพของชุมชน กระบวนการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยว กระบวนการศึกษาแนวทางการบูรณาการระหว่างชุมชนกับหน่วยภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว กระบวนการศึกษามุมมองและความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงรุกของชาติ และกระบวนการศึกษาแนวทางประชาสัมพันธ์ที่จะสร้างการรับรู้และส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงรุกของชาติให้นักท่องเที่ยวโดยทั่วไป (แผนภาพที่ 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย (Key Informants) หมายถึง กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ประกอบด้วย กลุ่มชาวบ้านทั่วไปในชุมชน ชาวบ้านที่เป็นเจ้าของพื้นที่ในเส้นทางป่าเชิงรุกของชาติ ราษฎรชาวบ้าน ชาวบ้านที่หาของป่า ตัวแทนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนภาคเอกชน สื่อมวลชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว จำนวนรวมทั้งสิ้น 56 คน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การ

สนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion) การสัมภาษณ์เชิงกลุ่ม (Group Interview) และการสัมภาษณ์เชิงเดี่ยวแบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยคำนึงถึงความสมัครใจ ความพร้อมในการให้ข้อมูล และประสบการณ์ที่จะสามารถถ่ายทอดเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยในครั้งนี้ได้ เครื่องมือในการวิจัยที่เกิดจากกระบวนการศึกษามุมมองเชิงทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ ส่วนที่ 2 บริบทและศักยภาพของชุมชนบ้านโตน ที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติ ส่วนที่ 3 กระบวนการขั้นตอนและแนวทางการพัฒนา การบูรณาการระหว่างชุมชนบ้านโตนแพทอง กับหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนในการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติ ส่วนที่ 4 มุมมอง ความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติ และส่วนที่ 5 แนวทางประชาสัมพันธ์ที่จะสร้างการรับรู้และส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติให้นักท่องเที่ยวโดยทั่วไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เหมาะสม ด้วยการวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์เชิงสาเหตุและผล (Cause-Effect Analysis) โดยเชื่อมโยงข้อมูลตามความสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อค้นพบตามกรอบแนวคิดที่กำหนด

ภาพประกอบที่ 1 อาณาเขตตำบลลำสินธุ์ จากเว็บไซต์เทศบาลตำบลลำสินธุ์

ภาพประกอบที่ 2 แสดงกระบวนการสร้างแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกชาติ ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง

ผลการวิจัย

ผลวิจัยในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญที่จะนำไปสู่แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว ประกอบด้วยผลวิจัยเกี่ยวกับ บริบทและศักยภาพของชุมชนบ้านโดนที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงรุกชาติ ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพื้นที่ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ การบูรณาการระหว่างชุมชนบ้านโดนแพรทองกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงรุกชาติ มุมมองความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงรุกชาติ และแนวทางประชาสัมพันธ์ที่จะสร้างการรับรู้และส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงรุกชาติให้นักท่องเที่ยวโดยทั่วไป ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. บริบทและศักยภาพของชุมชน ผลการศึกษาทั้งจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องและจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ พบว่า บ้านโดนแพรทอง หรือ “บ้านโดน” ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกที่สุดคือการเดินทางโดยรถยนต์ที่มีอยู่ 2 เส้นทางคือ เส้นทางแรก การเดินทางจากอำเภอเมืองพัทลุง มีระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร จากตัวเมืองพัทลุง เส้นทางที่ 2 คือหากเดินทางมาจากอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ใช้ทางหลวงหมายเลข 4 (หาดใหญ่-พัทลุง) เลี้ยวซ้ายเข้าตาม

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4121 ผ่านอำเภอตะโหมด-อำเภอกงหรา เข้าสู่พื้นที่ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ได้อีกทางหนึ่ง ก่อนที่จะมีชาวบ้านเข้ามาตั้งรกรากอาศัยอยู่นั้น มีสภาพเป็นป่าดงดิบที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ พืชสมุนไพร รวมถึงสัตว์น้ำและสัตว์ป่านานาชนิด ชาวบ้านกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งรกรากอาศัยอยู่ เป็นกลุ่มชาวบ้านที่อพยพหนีไข้ป่ามาจากตำบลกงหรา ต่อมาภายหลังมีชาวบ้านเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินมากขึ้น พื้นที่ป่าไม้ถูกแผ้วถางจับจองขยายวงกว้างออกไปเพื่อทำไร่เลื่อนลอย พืชผลทางการเกษตรถูกนำเข้ามาเพาะปลูกในพื้นที่โดยเฉพาะยางพาราพื้นเมือง ชาวบ้านเริ่มมีการติดต่อค้าขายกับชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียง มีชาวบ้านจากท้องที่อื่นอพยพเข้ามาตั้งรกรากอาศัยอย่างต่อเนื่อง ชุมชนมีการเจริญเติบโตมากขึ้นตามลำดับ ทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนลดลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากความต้องการที่มีมากขึ้น จนเป็นเหตุให้ความสมดุลของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบที่สะท้อนถึงศักยภาพของชุมชนบ้านโนน ด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบัน คือพบว่าชาวบ้านมีความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์มากขึ้น ในขณะที่เสน่ห์สำคัญของชุมชนบ้านโนน คือการต้อนรับอย่างเป็นมิตรจากชาวบ้านในชุมชน ที่มีต่อคนแปลกหน้าหรือคนต่างถิ่นที่เดินทางเข้ามาในชุมชน การส่งยิ้มให้นักท่องเที่ยว การทักทายพูดคุยกับนักท่องเที่ยว หรือการให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว อาทิ การให้ข้อมูลที่เป็ประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว การให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน หรือประสบอุบัติเหตุ การให้คำแนะนำหรือคำตักเตือนแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้นับเป็นศักยภาพสำคัญของชุมชนบ้านโนนที่ทำให้นักท่องเที่ยวอยากเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยือน นอกเหนือไปจากการมีทรัพยากรป่าไม้ที่สมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาพบว่าในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกชาติของพื้นที่แห่งนี้ นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชาวบ้านควรต้องได้รับการส่งเสริมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ในการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การบริการและความปลอดภัยอย่างสม่ำเสมอ และชุมชนควรมีกฎระเบียบที่ชัดเจนทั้งสำหรับนักท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชน มาตรการการกระจายรายได้ให้คนในชุมชน การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และกฎระเบียบที่จะช่วยลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว

2. ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพื้นที่ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ จากการสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสัมภาษณ์เชิงกลุ่ม (Group Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้มาจากการใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง ผลการศึกษาพบว่าป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวหลายมิติ ทั้งคุณค่า ความน่าดึงดูดใจ และสิ่งอำนวยความสะดวก ถึงแม้สภาพแวดล้อมของพื้นที่ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์จะมีการเปลี่ยนแปลงไป

จากอดีตที่ผ่านมา แต่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณไม้หลากหลายชนิด ซึ่งนับเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงรุกของชาติที่ทรงคุณค่า และเป็นพืชสมุนไพรตามตำราพื้นบ้าน ที่เหลืออยู่ไม่มากนักในประเทศไทย รวมทั้งเป็นพื้นที่มีทัศนียภาพสวยงามตามธรรมชาติ โดยเฉพาะน้ำตกโดนแพรทอง นอกจากนี้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ระบุว่าในปัจจุบันยังมีโอกาสได้พบเห็นสัตว์ป่าตามฤดูกาลอีกด้วย ในขณะที่เรื่องเล่าที่เป็นตำนานของ “ทวดโดน” ก็นับเป็นศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและความน่าดึงดูดใจอีกประการหนึ่งของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์แห่งนี้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับชาวบ้านดั้งเดิมสรุปได้ว่า ชาวบ้านเชื่อกันมานานแล้วว่าทวดบ้านโดนเป็น “เสือ” นับเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านทุกคนนับถือกราบไหว้บูชา เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน คอยปกป้องคุ้มภัยให้ลูกหลาน และเป็นศูนย์กลางหล่อหลอมหัวใจของคนบ้านโดนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยในอดีตที่ผ่านมาเมื่อถึงช่วงเดือนหกของทุกปีชาวบ้านจะมีการจัดรูปเทียนถวายทวดบ้านโดนปีละครั้ง ซึ่งเป็นกิจกรรมครั้งใหญ่ประจำปีที่ชาวบ้านทุกคนจะมารวมตัวกันบริเวณที่นัดหมายโดยพร้อมเพรียง มีการนำมโนราห์มารำถวาย แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าประเพณีนี้มาขาดหายไปหลายปีแล้วตั้งแต่ลงข้าเสียชีวิตไม่มีใครสานต่อ ทั้งนี้ปัจจุบันมีการสร้างศาลทวดโดน-ทวดข้าไว้บริเวณทางขึ้นน้ำตกโดนแพรทอง

3. การบูรณาการระหว่างชุมชนบ้านโดนกับหน่วยงานภาครัฐ ผลการศึกษาจากการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion) การสัมภาษณ์เชิงกลุ่ม (Group Interview) และการสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะจงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) พบว่าสภาพข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงรุกของชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์และชุมชนบ้านโดนในปัจจุบันนั้น พบว่า หน่วยงาน/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แบ่งออกได้เป็น 3 ภาคส่วน คือ ภาครัฐได้แก่ หน่วยงานพิทักษ์ป่าบ้านโดน โครงการไฟฟ้าพลังน้ำห้วยลำสินธุ์ และเทศบาลตำบลคลองลำสินธุ์ สำหรับภาคเอกชน ได้แก่ผู้ประกอบการที่พัก ร้านอาหาร/เครื่องดื่ม และส่วนที่ 3 คือภาคประชาชน คือกลุ่มชาวบ้านที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโดน ผลการศึกษาพบว่า การบูรณาการเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์และชุมชนบ้านโดนในปัจจุบันยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน ไม่สามารถประสานงานเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวร่วมกันได้ โดยเฉพาะหน่วยงานและส่วนราชการในพื้นที่ ต่างยอมรับว่าการสนับสนุนหรือความร่วมมือร่วมใจในการบริหารจัดการ จะขึ้นอยู่กับความคุ้นเคยเป็นการส่วนตัวทั้งในระดับผู้บริหารหน่วยงาน และระดับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ทำให้การกำหนดนโยบายหรือแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อให้มีการบูรณาการกันยังไม่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากหน่วยงานภาครัฐระบุว่า ภาครัฐพร้อมจะให้ความร่วมมือ และให้การสนับสนุนภายใต้กรอบทิศทางนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด และงบประมาณสนับสนุนที่มี ในทางตรงข้าม ผลการศึกษาพบว่า

การบูรณาการระหว่างภาคเอกชนที่เป็นผู้ประกอบการในพื้นที่กับภาคประชาชน หรือชาวบ้านในชุมชนบ้านโตน มีความยืดหยุ่นและสะดวกกว่าหน่วยงานภาครัฐ แต่จะเกิดขึ้นเฉพาะบางฤดูกาล หรือเฉพาะในช่วงเทศกาลประจำปี ที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา เนื่องจากยังไม่มีกำหนดแผนบูรณาการทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม และไม่มีแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชัดเจน จึงทำให้ทั้งผู้ประกอบการและชาวบ้าน ไม่ทราบช่องทางที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ ประกอบกับยังไม่มีการจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้บริการและอำนวยความสะดวกด้านข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าชาวบ้านทั่วไปอาจจะยังไม่มีข้อมูลและประสบการณ์ในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ แต่พบว่ามีกลุ่มแกนนำที่มีศักยภาพ มีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีในบริบทของพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามา รวมถึงแนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น และพบว่ากลุ่มแกนนำเหล่านี้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับส่วนราชการ มักจะมีการติดต่อประสานงานกันในการทำกิจกรรมชุมชนอยู่เสมอ โดยกลุ่มแกนนำเหล่านี้พร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติดังกล่าวอย่างเต็มที่ โดยกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่าแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ และชุมชนบ้านโตน โดยใช้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาตินั้น จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยอนุรักษ์หรือระงับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของป่าต้นน้ำลำคลองสินธุ์แห่งนี้ได้ โดยต้องเร่งดำเนินการส่งเสริมการรับรู้และความเข้าใจของคนในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติ ทั้งกระบวนการและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับคนชุมชน และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ที่จะต้องส่งเสริมให้ทั้งคนในชุมชนผู้ประกอบการ รวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามา ตระหนักเห็นความสำคัญ และมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้วย

4. ผลการศึกษามุมมองและความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติ ผ่านการทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ ชุมชนบ้านโตนแพรทอง อำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) ที่มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามกระบวนการนี้คือ ชาวบ้านนักท่องเที่ยว และนักวิชาการป่าไม้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แผนที่เส้นทางท่องเที่ยวท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ชุมชนบ้านโตนแพรทอง อำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง โดยมีเส้นทางท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ที่ทดสอบ 2 เส้นทาง (ภาพประกอบที่ 3) พบว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เข้าร่วมทดสอบเส้นทาง ส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า เส้นทางท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ทั้ง 2 เส้นทางนั้น มีความเหมาะสมสำหรับรูปแบบการ

ท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติ เนื่องจากมีความสวยงามของจุดชมวิว ตลอดจนความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ และพันธุ์ไม้ที่มีอยู่หลากหลายชนิดตลอดเส้นทาง ที่ยังคงสามารถรักษาสภาพแวดล้อมดั้งเดิมไว้ได้

5. ผลการศึกษาแนวทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ ด้วยการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่มีบทบาทหรือประสบการณ์ด้านการประชาสัมพันธ์ และตัวแทนสื่อมวลชนในพื้นที่ พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การประชาสัมพันธ์ยังไม่เป็นที่แพร่หลายและไม่ครอบคลุม แม้หน่วยงานในชุมชนจะพยายามดำเนินการมาเป็นระยะเวลานานแล้ว แต่พบว่ายังอยู่ในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ ขาดการบูรณาการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่ช่องทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวพื้นที่ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์มีอยู่จำกัด จึงไม่สามารถประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างถิ่นได้ อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาบางกลุ่ม เห็นว่ากลไกสำคัญที่จะช่วยให้กระบวนการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้และส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ได้นั้น คือชาวบ้านในชุมชนบ้านโตนเอง โดยจะต้องกระตุ้นให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารเรื่องราวที่เป็นจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมของชุมชนบ้านโตนเอง โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ที่ทำให้ชาวบ้านสามารถสื่อสารกับกลุ่มนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้อาจจะทำเป็นรูปแบบการเล่าเรื่องผ่านชาวบ้านในชุมชน คลิปวิดีโอ การถ่ายภาพ ถ่ายรูป เป็นต้น และยังมีบางส่วนให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ควรต้องมีการติดตามความก้าวหน้าหรือผลการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระยะ เพื่อนำมาปรับแก้แนวทางการประชาสัมพันธ์ให้ได้ผลมากยิ่งขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยส่วนใหญ่ยังเห็นตรงกันว่าช่องทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมที่สุดในยุคปัจจุบันคือ การทำสื่อท่องเที่ยวผ่านทางออนไลน์ เนื่องจากสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก มีการติดตามอย่างแพร่หลาย และเป็นที่นิยมมากที่สุดในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว โดยอาจทำเป็นคลิปวิดีโอที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ ทั้งน้ำตก ป่าไม้ และสัตว์ป่า นอกจากนี้ยังต้องการให้มีการสื่อสารผ่านกลุ่มนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง การจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ และการสื่อสารประชาสัมพันธ์ผ่านทางวิทยุของจังหวัดพัทลุงและจังหวัดใกล้เคียงร่วมด้วย

ภาพประกอบที่ 3 เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติ ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์

อภิปรายผล

ผลการศึกษาในครั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่าแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกของชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง มีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณา ประการแรกคือ บริบทและศักยภาพของชุมชนบ้านโตน ซึ่งผลการศึกษาพบว่าพื้นที่แห่งนี้มีเส้นทางการเข้า-ออกได้มากกว่า 1 เส้นทาง ทำให้สะดวกต่อการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยว ในขณะที่ศักยภาพที่สำคัญของชุมชนบ้านโตนที่สะท้อนออกมาจากการศึกษาในครั้งนี้ คือ ภูมิทัศน์ของชาวบ้านในชุมชนที่มีต่อคนแปลกหน้าหรือคนต่างถิ่นที่เดินทางเข้ามาในชุมชน รวมทั้งความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ ประการที่ 2 คือ ศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยว ซึ่งผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวหลายมิติ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดพัทลุงและจังหวัดใกล้เคียงเป็นอย่างดี มีทัศนียภาพที่สวยงามตาม

ธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณไม้หลากหลายชนิด ที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงรุกขชาติ และเป็นแหล่งพืชสมุนไพรตามตำราพื้นบ้านที่เหลืออยู่ไม่มากนักในประเทศไทย และพบว่านักท่องเที่ยวยังมีโอกาสได้พบเห็นสัตว์ป่าตามฤดูกาลอีกด้วย ศักยภาพดังกล่าวทำให้พื้นที่แห่งนี้เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติที่มีคุณภาพ มีศักยภาพและมีความปลอดภัย สร้างประโยชน์ให้กับชุมชนเจ้าของพื้นที่โดยเฉพาะชุมชนบ้านโตน ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไปได้ ประการที่ 3 การบูรณาการเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์และชุมชนบ้านโตน ผลการศึกษาพบว่าในปัจจุบันยังไม่เกิดการบูรณาการที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้ง 3 ภาคส่วนคือ ภาครัฐ (หน่วยพิทักษ์ป่าบ้านโตน โครงการไฟฟ้าพลังน้ำห้วยลำสินธุ์ และเทศบาลตำบลคลองลำสินธุ์) ภาคเอกชน (ผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร/เครื่องดื่ม) และภาคประชาชน คือชาวบ้านในชุมชนบ้านโตน ยังไม่สามารถประสานงานเพื่อบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวร่วมกันได้ ทั้งนี้ ภารกิจสำคัญที่ต้องดำเนินการร่วมกัน คือการผลักดันให้โครงการเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติ เกิดเป็นรูปธรรมโดยเร็วที่สุด ประการที่ 4 มุมมองและความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมการทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ มีความพึงพอใจต่อเส้นทางท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติที่กำหนดไว้ทั้ง 2 เส้นทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านความสวยงามของจุดชมวิว และความสมบูรณ์ของธรรมชาติบนเส้นทางท่องเที่ยวที่มีป่าไม้และพืชสมุนไพรหลากหลายชนิด ที่นักท่องเที่ยวเห็นว่ายังคงสามารถรักษาสภาพแวดล้อมดั้งเดิมไว้ได้ จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติต่อไป และแนวทางสำคัญประการสุดท้ายในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ อำเภอสรีนครินทร์ คือการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า กลไกสำคัญที่จะช่วยให้กระบวนการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้และส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ได้นั้น คือการกระตุ้นให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารเรื่องราวที่เป็นจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมของชุมชนบ้านโตน ทั้งในรูปแบบการเล่าเรื่องผ่านชาวบ้านในชุมชน การจัดทำคลิปวิดีโอ การถ่ายภาพ ถ่ายรูป เป็นต้น ในขณะที่ช่องทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมที่สุดคือการทำสื่อท่องเที่ยวผ่านช่องทางออนไลน์ ที่เข้าถึงได้สะดวกและแพร่หลาย เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในรูปแบบของคลิปวิดีโอที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ ทั้งน้ำตก ป่าไม้ และสัตว์ป่า ร่วมกับ

ช่องทางการสื่อสารผ่านกลุ่มนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง การจัดทำแผนปฏิบัติการสัมพันธ์ และการสื่อสารประชาสัมพันธ์ผ่านทางวิทยุของจังหวัดพัทลุงและจังหวัดใกล้เคียงร่วมด้วย

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1. ส่วนราชการที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวจะต้องให้ความสำคัญและเร่งดำเนินการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจของชาวบ้าน และทุกภาคส่วนในพื้นที่โดยเร็ว เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวต่อไป ทั้งนี้ เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนบ้านโตนโดยส่วนใหญ่ ยังไม่มีความเข้าใจที่ชัดเจนต่อกระบวนการจัดการและแนวทางในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว รวมถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

2. ทุกภาคส่วนในพื้นที่จะต้องให้ความสำคัญ และเร่งดำเนินการจัดทำแผนการบูรณาการท่องเที่ยวให้ชัดเจน เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะชาวบ้านในพื้นที่ เพราะที่ผ่านมาถึงแม้ชาวบ้านในชุมชนบ้านโตน จะเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน และเคยมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดวิเคราะห์ถึงวัตถุประสงค์ในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จัดโดยหน่วยงานราชการในพื้นที่อยู่บ้างแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่มีโครงสร้างและแผนการดำเนินงานที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายไว้อย่างชัดเจน

3. ส่วนราชการในพื้นที่ ควรเป็นเจ้าภาพหลักในการกำหนด แนวนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงรุกของชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ ทั้งการพัฒนาหรือปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความสะอาดสวยงาม นโยบายหรือแผนงานด้านการเสริมสร้างความพร้อมด้านสาธารณูปโภคและการคมนาคม รวมทั้งการสร้างเครือข่ายท่องเที่ยวของชุมชนบ้านโตน เป็นต้น

4. ควรมีการจัดตั้งเครือข่ายสามประสาน ที่มีตัวแทนจาก “ส่วนราชการในพื้นที่ – ภาคเอกชน-ชาวบ้านในชุมชนบ้านโตน” เพื่อบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ และเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน

5. เมื่อมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเป็นรูปธรรมแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งดำเนินการเพื่อให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนบ้านโตน จัดตั้งกฎระเบียบที่ชัดเจนสำหรับนักท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชน มีการติดตามประเมินผลการท่องเที่ยว ว่าสอดคล้องกับข้อกำหนดและกฎระเบียบของ

ชุมชนอย่างสม่ำเสมอหรือไม่เพียงพอ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติ ต่อไปได้อย่างยั่งยืน

6. ต้องเร่งดำเนินการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่มีเจ้าหน้าที่หรือมัคคุเทศก์ที่จะทำหน้าที่ในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ มีการจัดทำป้ายบอกทางหรือป้ายสัญลักษณ์ภายในแหล่งท่องเที่ยว และตามเส้นทางท่องเที่ยวให้มีความละเอียดชัดเจน เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และที่สำคัญยิ่ง คือจะต้องมีเจ้าหน้าที่คอยสอดส่องดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ตลอด 24 ชั่วโมง

7. ด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ต้องมีการวางแผนกำหนดช่วงเวลาในการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องในทุกฤดูกาล มีการจัดทำสื่อท่องเที่ยวผ่านช่องทางออนไลน์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ การกระตุ้นให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านโตน เข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติและกิจกรรมของชุมชนบ้านโตนด้วยตนเอง รวมทั้งต้องมีการติดตามความก้าวหน้าหรือผลการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับแก้รูปแบบการประชาสัมพันธ์ให้ได้ผลมากยิ่งขึ้น

8. สิ่งที่จะต้องเร่งให้มีการปรับปรุงแก้ไขให้มีสภาพที่ดีขึ้นเป็นลำดับแรก ได้แก่ ความพอเพียงและความสะอาดของสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ ห้องสุขา ห้องอาบน้ำ สถานที่สำหรับจอดรถที่ยังไม่เพียงพอและความยากลำบากในการเข้าใช้ เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่เชิงเขาที่มีความลาดชันสูง และที่สำคัญคือ การจัดเตรียมภาชนะรองรับขยะและการกำจัดขยะ ที่พบว่านักท่องเที่ยวมักจะมีการทิ้งขยะไว้บริเวณใต้ต้นไม้ใหญ่ หรือตามซอกหินบริเวณน้ำตกทำให้เกิดมลภาวะในแหล่งท่องเที่ยวและเป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ. (2555). **สถานการณ์**

ป่า ต้นน้ำ. กรุงเทพมหานคร : กรมอุทยานแห่งชาติ.

กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา. (2550). **การพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างเครือข่าย**

การท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กฤษฎา ภักดีอุทธรณ์. (2550). **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนพื้นฐานของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชน**

บ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2545). **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในมุมมองของคนใน.**

กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

จรัสพิมพ์ จงสถิตเสถียร. (2553). **การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอย่างยั่งยืน**

กรณีศึกษา หมู่บ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ชิต คงดำ. (2545). **จดหมายเหตุฉบับพิเศษแห่งบ้านโตน.** พัทลุง.

นิตา ชัชกุล. (2557). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.** กรุงเทพมหานคร : เพรส

แอนด์ดีไซน์.

พณกฤติ อุดมกิตติ. (2556). “การจัดการเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวยั่งยืนในพื้นที่เขต

ตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”. **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal.** ปีที่ 7 ฉบับที่ 2

(พฤษภาคม-สิงหาคม).

สุชุมาภรณ์ ชันศรี. (2556). **กระบวนการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน**

ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. รายงานวิจัย.

กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

สมหญิง สุนทรวงษ์” (2557). **ป่าชุมชนกับสังคมไทย.** ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (รีคอฟ)-

ประเทศไทย.